

Ocena wartości użytkowej klaczy półkrwi – ważne kryterium selekcji hodowlanej

Anna Nowicka-Posłuszna

AR w Poznaniu

Jednym z najważniejszych kryteriów selekcji w hodowli współczesnego konia półkrwi jest ocena wartości użytkowej. Ocena materiału męskiego, obowiązkowa dla wszystkich ras i typów, przeprowadzana jest w specjalistycznych jednostkach, jakimi są zakłady treningowe, a programy prób dzielności przeprowadzane dla ogierów ras szlacheńskich są sukcesywnie modyfikowane.

Doskonalenie rasy polega na potęgowaniu pożądanych cech, dlatego selekcja na podstawie dobrze prowadzonej oceny wartości użytkowej, zarówno osobników męskich jak i żeńskich, może znacznie przyspieszyć postęp hodowlany. Brak oceny dzielności klaczy jest „niebezpieczny” szczególnie w sytuacji, gdy klacze półkrwi prawie zupełnie przestały pracować i głównym kryterium selekcji jest ocena pokroju i zdolności rozrodcze.

Ocena wartości użytkowej klaczy, zarówno w warunkach polskich jak i w liczących się hodowlach europejskich, nie jest obowiązkowa, choć do oceny materiału żeńskiego przywiązuje się dużą wagę, a wyniki tej oceny, tak własnej jak i potomstwa, są – czy powinny być – zaznaczone w dokumentacji hodowlanej.

W hodowli holenderskiego konia gorącokrwistego (KWPN) stosuje się określenia mówiące o wartości użytkowej zarówno samej klaczy, jak i jej potomstwa:

s t e r – to klacze co najmniej 3-letnie, pierwiastki lub ze źrebakami, które muszą charakteryzować się określonym standardem budowy (min. 160 cm wzrostu) i dobrym ruchem;

k e u r – określenie to otrzymują klacze z tytułem „ster”, oznaczające się lepszą budową i ruchem, które ukończyły próbę dzielności dla klaczy (ocena zdolności skokowych, ujeżdżeniowych);

p. r e f – określenie to otrzymują klacze, których potomstwo spełnia określone standardy budowy;

p. r e s t – klacze, których potomstwo wykazało się wynikami sportowymi.

W hodowli koni w Niemczech próby klaczy są powszechne. Najwięcej, bo ok. 60 % klaczy zdaje je w Związku Hanowerskim. Przeprowadza się je dwoma metodami:

– **metodą stacjonarną** (poprzedzoną co najmniej 19-dniowym treningiem), której poddane są przede wszystkim klacze wpisane do księgi głównej. Do treningu klacze są już częściowo przygotowane (przyzwyczajone do uzdy, siodła i jeźdźca). Najważniejszymi elementami tej próby są oceny za: temperament i charakter oraz skoki luzem (ocena kierownika zakładu), podstawowe chody (ocena komisji), cechy wierz-

chove (ocena kierownika, komisji i obcych jeźdźców). Za trening i próby dzielności płaci hodowca.

– **metodą terenową** (jednodniową), którą przeprowadza się u doświadczonych hodowcy, mającego odpowiednie warunki. Elementami tej oceny są: skoki luzem oraz podstawowe chody pod jeźdźcem własnym i obcym.

Klacje ocenia się indywidualnie i porównawczo. Powyższa próba, mimo iż siłą rzeczy niewystarczająca, jest bardzo powszechna ze względu na niskie koszty. Wartość użytkowa klaczy lub jej potomstwa umożliwia przeniesienie do wyższej księgi stadnej (z księgi wstępnej I i II do księgi klaczy lub księgi głównej). Przeniesienie klaczy do księgi wyższej możliwe jest także wtedy, gdy sama klacz lub jej potomstwo zapisane jest do Programu Konia Sportowego. Warunkiem zapisania do tego Programu jest m.in.: wysoki indeks skokowy; wysoka ocena rodowodowa (do czwartego pokolenia); wpis matki klaczy lub jej pełnego rodzeństwa na listę koni skaczących WBCSH (World Breeding Championship for Sport Horses – Światowy Czempionat Hodowlany Koni Sportowych); wykazanie się skocznością w próbach dzielności (ocena skoków luzem 10 pkt. na 10 możliwych).

Podobna sytuacja istnieje w innych związkach hodowlanych w Niemczech, np. trakeńskim czy oldenburskim. W związku trakeńskim podstawą oceny dzielności klaczy są zasady wpisu do ksiąg użyteczności (LStb). Do LStb A wpisuje się klacze na podstawie oceny wartości użytkowej w zakładach treningowych, do LStb B – na podstawie osiągnięć sportowych własnych, do LStb C – na podstawie osiągnięć potomstwa.

W związku oldenburskim szczególnie wartościowe klacze z księgi głównej mogą być wyróżnione następującymi tytułami: „klacze premiiowane przez związek”, „klacze premiiowane przez państwo”, „klacze elitarne”. Aby uzyskać zaszczytny tytuł „elitarny”, klacz musi spełniać między innymi wymagania co do wartości użytkowej własnej i potomstwa, tzn. wykazać się wartością użytkową własną w sporcie (zająć co najmniej 3 miejsca 1-3 w klasie „L” lub 3 miejsca w wyższych klasach); co najmniej 50% potomstwa powinno wykazać się sukcesami w sporcie (tzn. zająć minimum 3 miejsca od 1 do 3 w klasie „L” lub 3 miejsca w wyższych klasach). Ponadto klacz musi mieć tytuł „klaczy premiiowanej przez państwo” lub być kandydatką do tego tytułu.

W programie hodowli koni rasy wielkopolskiej i szlacheńskich półkrwi zaznacza się, że „...nie wprowadza się obowiązkowych prób oceny wartości użytkowej klaczy”, choć autorzy podkreślają, że w ocenie klaczy istotne są takie elementy, jak: łatwość jazdy; styl skoków i możliwości skokowe; łatwość uczenia się; dzielność. Przewiduje się ocenę dzielności klaczy na podstawie: prób dzielności, wyścigów konnych, czempionatów młodych koni, sportu jeździeckiego. Według powyższego programu klacze ze względu na wartość użytkową własną i potomstwa mają zaliczać się do kategorii A – klacze sprawdzone na podstawie dzielności sportowej potomstwa; B – klacze, które wykazały się wartością użytkową własną; C – klacze po ocenie wzrostu, rozwoju, pokroju i rodowodu.

Program hodowlany działającego w Polsce Stowarzyszenia Hodowców Polskiego Konia Gorącokrwistego zakłada przeprowadzanie prób dzielności dla klaczy metodą stacjonarną i polową.

Do próby stacjonarnej klacze przygotowywane są przez 60 dni. Treningi odbywają się 6 razy w tygodniu, w tym 2 dni przeznaczone są na skoki luzem, 2 – na pracę ujeżdżeniową,

Tabela 1

Wartość użytkowa klaczy elitarnych ze Stadnin Pępowo, Posadowo i Racot w roku 1995

Rodzaj próby	Stadnina					
	Pępowo n = 126		Posadowo n = 123		Racot n = 93	
	szt.	%	szt.	%	szt.	%
Próby dzielności w SK						
zaprzęgowa	73	57,93	10	8,13	–	
wierzchowa	–		30	24,39	–	
Czempionaty						
skoki przez przeszkody	–		–		17	17,28
WKKW	–		–		–	
Sport konny						
skoki przez przeszkody	19	19,08	19	15,45	–	
WKKW	–		–		–	
powożenie	3	2,38	–		–	
Wyścigi	19	15,08	9	7,31	5	5,38
Razem	114	90,47	68	55,28	22	23,66

2 – na pracę w terenie. W ocenie ostatecznej bierze się pod uwagę:

- zdrowie i wykorzystanie paszy;
- charakter, pojętność;
- skoki luzem;
- ocenę 3 podstawowych chodów;
- przydatność wierzchową, określoną również na podstawie „testu niezależnego jeźdźca” (doświadczony jeźdźca, dosiadającego konia tylko podczas testu).

W wielkopolskiej hodowli koni w stadninach poznańskich próby dzielności klaczy prowadzone są od roku 1978. Na podstawie zarządzenia Okręgowego Przedsiębiorstwa Hodowli Zwierząt Zarodowych hodowcy zostali zobowiązani do przeprowadzenia wszechstronnego lub zaprzęgowego sprawdzianu użytkowości młodych klaczy przed wcieleniem ich na matki stadne.

Początkowo regulamin przeprowadzanych testów oparty był na próbach ogierów półkrwi, przeprowadzanych w zakładach treningowych i zakładał przy ocenie wszechstronnej:

- próbę szybkości w kłusie (dyst. 1000 m, norma czasu 3 min 30 sek.) w sulce, w lekkim zaprzęgu w parach lub pod siodłem;
- próbę szybkości w stępie (dyst. 500 m, norma czasu 6 min) w lekkim zaprzęgu lub pod siodłem;
- próbę ujeżdżenia pod siodłem (program obowiązujący w kl. „L” we wszechstronnym konkursie konia wierzchowego);
- próbę w skokach przez przeszkody (6 zróżnicowanych przeszkód o wys. 80-90 cm);
- próbę wytrzymałości po siodłem (dyst. 10 km, norma czasu 27 min – do pokonania 10 przeszkód typu „hyrdy” o wysokości ok. 1 m);
- ocenę ogólną klaczy przez prowadzącego trening: ogólny rozwój fizyczny, wykorzystanie paszy, zdrowotność, wytrzymałość, charakter, uległość w obsłudze i pracy, zdolność użytkową, przebieg treningu.

W próbie zaprzęgowej:

- próbę wytrzymałości w kłusie (jak w próbie wszechstronnej);
- próbę przewozową (wytrzymałość w zaprzęgu na dyst. 10 km, z obciążeniem 300% m.c. klaczy, w wozie ogumionym, po drodze asfaltowej; czas – 60 min);
- ocenę ogólną klaczy (jak w próbie wszechstronnej).

Tabela 2

Wartość użytkowa klaczy elitarnych ze Stadnin Pępowo, Posadowo i Racot w roku 2000

Rodzaj próby	Stadnina					
	Pępowo n = 58		Posadowo n = 58*		Racot n = 54	
	szt.	%	szt.	%	szt.	%
Próby dzielności w SK						
zaprzęgowa	20	34,48	15	25,86	10	18,51
wierzchowa	11	18,96	20	34,48	15	27,77
Czempionaty						
skoki przez przeszkody	3	5,17	–		3	5,55
WKKW	–		–		3	5,55
Sport konny						
skoki przez przeszkody	3	5,17	5	8,7	3	5,55
WKKW	–		–		2	3,70
powożenie	–		–		–	
Wyścigi	11	18,90	4	6,89	1	1,85
Razem	48	82,75	44	79,86	37	68,48

Próby te przeprowadzane były z pewnymi modyfikacjami, w zależności od możliwości kadrowych stadnin. W pewnym okresie zarzucono, niestety, przeprowadzanie regularnych prób dzielności dla klaczy w SK Pępowo i SK Racot. Przez cały wspomniany okres przeprowadzano je tylko w stadninie posadowskiej.

Próby dzielności w Stadninie w Posadowie przeprowadza się w maju, a poprzedzane są 3–4-miesięcznym treningiem. Czas trwania treningu uzależniony jest od warunków pogodowych oraz ilości i jakości ujeżdżaczy. Warunkiem zakwalifikowania klaczy do stada podstawowego jest pozytywny wynik prób dzielności. Jako ważną próbę wartości użytkowej, umożliwiającej w dużym stopniu ocenę cech charakteru i typów temperamentów klaczy, należy traktować pokazy zaprzęgów, które odbywają się corocznie w Posadowie z okazji organizowanych tam lipcowych zawodów konnych. W zaprzęgach wielokonnych (w roku 1999 pokazano zaprzęg 19-konny) uczestniczą klacze hodowlane, które rodzą źrebaki i nie są w stałym treningu, a do zawodów przygotowywane są przez 1 lub 2 miesiące. Jest to w dużej mierze możliwe dzięki przeprowadzaniem wcześniej próbom dzielności.

W tabelach przedstawiono ocenę wartości klaczy użytkowanych rozplodowo w Stadninach Koni Pępowo, Posadowo i Racot w roku 1995 (tab. 1) i w roku 2000 (tab. 2). Wymienne klacze brały udział w:

- próbach dzielności przeprowadzanych w macierzystych stadninach;
- próbach na torach wyścigowych;
- czempionatach młodych koni (skoki i WKKW);
- sporcie konnym (skoki, WKKW, powożenie).

Z powyższego wynika, że w przedstawionych jednostkach hodowlanych klacze poddawane są różnorodnym sprawdzianom wartości użytkowej. Bardzo istotnym elementem w tej ocenie są próby dzielności przeprowadzane w macierzystych stadninach. W roku 2000 w badanych stadninach połowa klaczy była oceniana zarówno w próbach zaprzęgowych, jak i wierzchowych (SK Pępowo – 53,4%; SK Posadowo – 60,3%, SK Racot – 46,3%).

W Stadninie Koni Pępowo większość klaczy przechodzi próbę dzielności zaprzęgową – w roku 1995 przechodziło ją aż 57,9% młodych klaczy. W Stadninie tej klacze użytkowane są również w sporcie zaprzęgowym, a znaczna ich ilość przechodzi testy dzielności na torze wyścigowym (1995 – 15,8%).

W Stadninie posadowskiej natomiast zdecydowanie największy procent klaczy oceniany jest pod siodłem (24,4% w roku 1995 i 34,5% w roku 2000). Część klaczy (w roku 1995 – 15,5%) sprawdzonych jest pod siodłem w skokach przez przeszkody, w której to dyscyplinie specjalizują się członkowie sekcji jeździeckiej przy SK Posadowo.

Największe zmiany w latach 1995–2000 nastąpiły w SK Racot. Próby dzielności przeprowadzane są tam ponownie od roku 1996. Próbom poddaje się wszystkie 3-letnie klacze po 100-dniowym treningu. Ocenie podlegają: ruch luzem (stęp, kłus, galop); skoki luzem (chęć, technika skoku, możliwości); ruch pod jeźdźcem; chęć współpracy z jeźdźcem.

Autorzy programu prób wprowadzonych w SK Racot podkreślają, że od młodego konia nie należy wymagać wykonania określonego programu ujeżdżenia. Ważnym elementem jest natomiast ocena ruchu: jego mechaniki, elastyczności, dynamiki, wydatności. W ocenie skoków należy wziąć pod uwagę: ambicję, odwagę; technikę – pracę głowy i szyi, grzbietu, przednich i tylnych nóg; szybkość i dynamikę. Bardzo ważna jest chęć współpracy z jeźdźcem, który ocenia

zachowanie się konia, jego uległość, posłuszeństwo oraz reakcje na pomoce.

Z powyższych informacji wynika, że klacze elitarne ze stadnin poznańskich oceniane są pod względem wartości użytkowej przede wszystkim w próbach dzielności, przeprowadzanych w macierzystych stadninach. Ocenę tę należy traktować jako wstępną, dlatego ważne jest kontynuowanie kariery klaczy w czempionatach i sportach konnych.

Przedstawione próby dzielności dla klaczy szlachetnych są (siłą rzeczy) niejednolite, przeprowadzane w różnych warunkach i na różnych zasadach. W związku z reorganizacją państwowych jednostek hodowlanych oraz zmniejszaniem погоłowia ogierów w stadach można stworzyć warunki do lepszej oceny wartości użytkowej klaczy, wykorzystując zarówno bazę pomieszczeniową, jak i wykwalifikowaną obsługę oraz ujeżdżaczy. Warunkiem jest jednak odpowiedni program prób, zarówno stacjonarnych jak i polowych, który umożliwiłby należytą ocenę klaczy i wyłonienie osobników najlepszych.

Pokazy koni czystej krwi arabskiej w roku 2000

Marian Budzyński, Krystyna Chmiel

AR w Lublinie

X Wiosenny Młodzieżowy Pokaz Koni Czystej Krwi Arabskiej w Białce, który odbył się 3-4 czerwca 2000 r., zbiegł się z 70-leciem tego Stada Ogierów, toteż cechował się szczególnie uroczystą oprawą. Odbywał się równocześnie z V Młodzieżowym Pokazem Koni Czystej Krwi Arabskiej Hodowli Prywatnej i III Młodzieżowym Championatem Koni Małopolskich.

W pokazie wzięło udział 86 rocznych i dwuletnich koni czystej krwi (36 ogierków i 50 klaczek), będących własnością 3 Stadnin Koni Spółek Skarbu Państwa i 19 wystawców prywatnych, w tym Spółki Tarus Arabians, nowych właścicieli stada z SK Kurozwęki. To spowodowało, że najliczniejszą stawkę na pokazie w Białce zaprezentował sektor prywatny (tab. 1). Dzięki współpracy Polskiego Towarzystwa Hodowców Koni Arabskich z Polskim Związkiem Hodowców Koni Arabskich konie z tego sektora klasyfikowane były w dwóch rankingach: ogólnym i przeznaczonym tylko dla koni właścicieli prywatnych, podwójnie więc przyznawano tytuły czempionów i Best in Show.

Pod względem średniej punktacji za konia powtórzyła się sytuacja z poprzednich lat, kiedy po jednej stronie „kreski” znalazły się SK Michałów i Janów Podlaski (przy bardzo niewielkich różnicach między średnimi ogólnymi), natomiast po drugiej – cała reszta, bez względu na sektor własności. W różnych klasach według płci i wieku prowadził raz Janów, raz Michałów, w zależności od gustu sędziów, preferujących określony typ konia. W tym roku w Białce w klasach ogierków

rocznych i dwuletnich wyższą punktację na sztukę uzyskały konie janowskie, a w klaczkach – michałowskie. Natomiast pod względem wybitnych jednostek zdecydowaną przewagę miał Michałów, stąd bowiem pochodził zarówno Champion Polski Ogierów Młodszych 2000, og. Gaspar, s., 1998 (Emigrant – Gaskonia po Probat), jak i Młodzieżowa Championka i Wicechampionka Klaczy, El Dorada, s., 1998 (Sanadik El Shaklan – Emigrantka po Eukaliptus) oraz Empiryka, s., 1998 (Monogramm – Emanacja po Eukaliptus). Ciekawe, że mimo równego wieku i bliskiego spokrewnienia czempiona ogierków z czempionkami klaczek (Emigrant jest synem Emigrantki, pełnej siostry Emanacji) reprezentują one inny typ urody. Gaspar był wyraźnie drobniejszy i suchszy, bardziej „wyrafinowany”, podczas gdy klaczki – rosłe, potężne, przypominające już ukształtowane matki stadne. Może mieć na to wpływ

Tabela 1
Porównanie koni różnych wystawców wg średniej punktacji w grupach wiekowych – Białka 2000

Klasa wiekowa	Janów Podlaski	Michałów	Białka	Właściciele prywatni	Łącznie
Ogierki roczne					
szt.	4	6	4	7	21
%	19,05	28,57	19,05	33,33	100,00
śr. pkt.	87,25	87,00	85,42	84,57	85,94
Ogierki 2-letnie					
szt.	3	5	2	5	15
%	20,00	33,33	13,34	33,33	100,00
śr. pkt.	89,11	88,33	85,17	85,40	87,09
Klaczki roczne					
szt.	6	7	5	15	33
%	18,18	21,21	15,15	45,46	100,00
śr. pkt.	87,78	88,29	86,93	84,69	86,35
Klaczki 2-letnie					
szt.	4	6	3	4	17
%	23,53	35,29	17,65	23,53	100,00
śr. pkt.	88,75	89,94	87,33	85,17	88,07
Łącznie					
szt.	17	24	14	31	86
%	19,77	27,91	16,28	36,04	100,00
śr. pkt.	88,12	88,39	86,33	84,84	86,72